

Қ. Қ. Мәлібай

;

# ӨРІСТІ ӨНЕР

*Оқу құралы*

Алматы  
«Қазак университеті»  
2014

---

ӘОЖ 821.512.122.0  
КБЖ 83.3 (5 Қаз)  
М 35

*Баспаға Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті  
филология, әдебиеттану және әлем тілдері факультетінің  
Ғылыми кеңесі шешімімен ұсынылған*

*Оқу құралы 1957 МҚ "Абай-Шәкәрім шығармашылығын  
зерттеудің жаңа бағыттарын негіздеу мәселелері" ғылыми жобасы  
қаржысы есебінен шығарылды.*

Жалпы редакциясын басқарған:  
филология ғылымдарының докторы, профессор  
Қансейіт Әбделұлы

**Мәдібай Қ.Қ.**  
М 35 Өрісті өнер: оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті,  
2014. – 188 бст.  
**ISBN 978-601-04-0346-8**

Оқу құралында қазақ әдебиеті тарихындағы ақындық мектептердің айтулы  
өкілдерінің шығармашылық мұрасы қазіргі ғылыми жаңа бағыттар ауқымында  
шайымдалған.  
Кітап жоғары мектептің бакалаврларына, магистранттарға арналған.

**ӘОЖ 821.512.122.0**  
**КБЖ 83.3 (5 Қаз)**

ISBN 978-601-04-0346-8

© Мәдібай Қ.Қ., 2014  
© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2014

## ДИНИ ҚИССАЛАРДЫҢ КӨРКЕМДІК ҚҰРЫЛЫМЫ

Кітаби әдебиеттің өрістеуін зерттеуші ғалымдар тікелей мұсылман-  
дандық діни ағартушылықпен сабақтастырып зерделейді.

Қисса – дін негіздерін түсіндіруден бастау алған әдеби жанр.

Кітап болып басылып шыққандықтан ғана қиссаға жатпайтын  
шығармалардың да «қисса» аталып жүруі ел арасында қалыпты  
жағдайға айналып кеткенімен, кітаби әдебиет, қисса жанры, нәзира  
дәстүрі туралы ғылыми жүйеге түскен зерттеу еңбектерде қисса  
өлеңнің түп-төркіні, XIX ғасырда қазақ арасына таралуының  
тарихи-көркемдік алышпарттары туралы нақтылы дерек, пайым-  
даулар бар.

XIX ғасырдың өзінде, кейінгі XX ғасыр басында, онан бері бір  
ғасырға жуық кезеңде қисса-дастап, нәзира дәстүрі, кітаби әде-  
биетке берілген баға, бағытталған көзқарас әр қилы болды.

Ахмет Байтұрсынұв қазаққа жазу дінмен келгенін, жазу  
әдебиетке жазылған шығарма жататынын, жазба сөзді бастапқыда  
бала оқытушы қожа, ноғай молдалар шығарғанын, дінді халыққа  
өлеңмен үйреткенін айтады.

"Әдебиетті молдалар дін бөсігіне бөледі. Әдебиет өсе алмай,  
мешет болып жатқанда орыс үкіметінің саясаты келіп килікті.  
"Қазақ діні шығып жетпеген шала мұсылман халық, мұны мұсыл-  
ман дінінен христиан дініне аударып жіберу онай" деген пікір-  
термен орыс үкіметі қазақ пен ноғай арасына жік салып, екеуін  
айырғысы келеді. Оның үшін қазақ байлары ноғайша оқымай,  
орысша оқитын боларлық саясат жүргізеді. Қазақ балалары үшін  
школ ашлады, ноғайға қазақтың жазу жағынап сорпасы қосылмас  
үшін араб әрпін қалдырып, қазақ тіліндегі кітаптарды орыс әрпімен  
басады".

"Орыс өзіне тартып, ноғай өзіне тартып, екеуі екі жаққа сүйрег  
жүргенде, қазақ орыс әдебиеті арқылы Европа жұрттарының  
әдебиеттерімен танысады. Бастапқы жазба әдебиеттің бас мақсаты  
– дінді жаю, дінді күшейту болса, соңғы әдебиеттің бас мақсаты –  
тілді ұстарту, әдебиетті күшейту, көркейту болады. Сөйтіп, жазба  
әдебиеттің өзі екі дәуірге бөлінеді: *діндар дәуір, ділмар дәуір*".